

الزامات تحقق تمدن نوین اسلامی

دکتر محسن فرمهینی فراهانی

دانشیار دانشگاه شاهد

Email: farmahinifar@yahoo.com

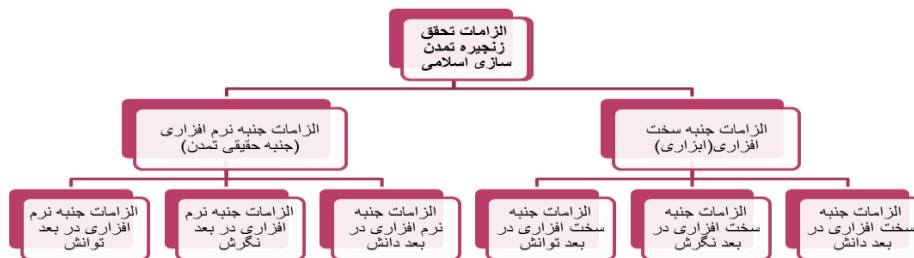
چکیده

تکوین تمدن نوین اسلامی در عصر حاضر یکی از اساسی ترین موضوعاتی است که ذهن بسیاری از اندیشمندان در داخل و خارج کشور را به خود مشغول کرده است. در این راستا براساس دیدگاه مقام معظم رهبری باید مراحل پنج گانه ای برای نیل به تمدن نوین اسلامی برداشت که به ترتیب عبارتند از انقلاب اسلامی، نظام اسلامی، دولت اسلامی، جامعه اسلامی و تمدن اسلامی است. ما امروز در زنجیره تمدن سازی اسلامی در مرحله دولت اسلامی قرار داریم. در جهت ایجاد تمدن نوین اسلامی، ضروری است که به طور همزمان دو جنبه ابزاری و حقیقی تمدن مورد توجه قرار گیرد. بررسی حاضر با مطالعه کتابخانه ای و اسنادی و با بهره گیری از روش تحلیل محتوای کیفی در پاسخ به این سوال اصلی است که چه اقتضائات و الزامات ابزاری (سخت افزاری) و چه اقتضائات و الزامات اصلی و حقیقی (نرم افزاری) برای رسیدن به تمدن نوین اسلامی ضروری است. مقاله حاضر الزامات سخت افزاری و نرم افزاری شکل گیری تمدن نوین اسلامی را در سه بعد دانش، نگرش و توانش طبقه بندی خواهد کرد و در قالب جداول مشخصی مورد بررسی قرار خواهد داد.

کلمات کلیدی: تمدن نوین اسلامی، بعد نرم افزاری تمدن، بعد سخت افزاری تمدن، الزامات

مقدمه

تمدن نوین اسلامی در پی آن است که ضمن بهره برداری از امکانات و ابزارهایی که در اثر پیشرفت های علمی و فنی تمدنی بشر به دست آمده است، در کنار ایجاد رفاه و آسایش مادی، آرامش معنوی بشر را نیز به او عطا نماید. تحقق تمدن نوین اسلامی بدون داشتن نقشه راه و چارچوب والگویی جامع و پیشرو ممکن نخواهد بود. البته این الگو باید بر مبانی نظری و فلسفی اسلام و مبانی انسان شناختی اسلام استوار باشد. در جهت ایجاد و شکوفایی تمدن نوین اسلامی، ضروری است که به طور همزمان هر دو جنبه ابزاری و سخت افزاری تمدن مورد توجه قرار گیرد. در این زمینه لازم است شاخص ها و مولفه هایی در سه سطح شناختی، ارزشی و رفتاری به عنوان الزامات مورد توجه قرار گیرد. چنین خاستگاهی مجموعه ای از الگوهای معرفتی، ارزشی و رفتاری را فراهم می سازد که هویت خود را در قالب سبک زندگی اسلامی - ایرانی به ظهور رسانند. در تمدن سازی نیاز است به ابعاد سه گانه دانش، نگرش و توانش توجه شود. عینیت پیدا کردن مسیر بستگی به دانش دارد و در این زمینه باید نگرش های لازم و مثبت ایجاد شود و با حفظ ارزش ها، دانش را به تکنولوژی و عمل تبدیل کرد. این سه حوزه لاینفک از هم هستند. نمودار زیر چارچوب مفهومی شکل گیری تمدن نوین اسلامی را نشان می دهد. و براساس این چارچوب الزامات تحقق تمدن نوین اسلامی به تفکیک سه بعد دانش، نگرش و توانش به تفکیک خواهد آمد.

روش تحقیق

با توجه به اهداف تحقیق از منابع موجود اعم از کتب، مقالات، پایان نامه ها و جستجوی اینترنتی استفاده گردیده است. مطالعه حاضر از نوع تحقیقات بنیادی و نظری است که از روش توصیفی تحلیلی برای شناسایی الزامات تحقق تمدن نوین اسلامی بهره گرفته شده است ابزار جمع آوری اطلاعات فرم فیش برداری بوده است.

یافته های تحقیق

براساس چارچوب اشاره شده الزامات تحقق تمدن نوین اسلامی به تفکیک دوجنبه سخت افزاری و نرم افزاری در سه بعد دانش، نگرش و توانش به شرح زیر است:

الف- الزامات جنبه سخت افزاری (ابزاری) در بعد دانش

۱- وجود دانشگاه تمدن ساز: تمدن سازی، نیروهای تربیت شده ای را می طلبد که به طور آگاهانه و با بصیرت تاریخی، پیام و رسالت تمدن سازی را در جامعه دمیده و اجزا، زیرساختها و نیازهای تمدن جدید را برآورده سازند. این وظیفه مهم می

تواند برعهده یک دانشگاه تمدن ساز باشد. دانشگاه به عنوان یکی از کانونهای علم، دانش و فرهنگ که وظیفه اش تولید، تبیین و تعمیق علم، معرفت و فرهنگ است، از مهمترین مراکز تأثیرگذار در شکل گیری و رشد هر تمدنی است تا بدان حد که می توان به جرأت ادعا کرد دانشگاهها به عنوان ستونهای برپادارنده تمدنی هستند و بدون دانشگاه هیچ تمدنی ره به جایی نخواهد برد. در عصر جدید کارکرد دانشگاه تنها در آموزش، پژوهش، کارآفرینی خلاصه نمی شود بلکه در نقش یک پایگاه معرفتی به فرهنگ سازی و تمدنسازی نوین می پردازد. برای اینکه بتوان به احیای تمدن ایرانی - اسلامی فکر کرد و با ظرفیت سازی مناسب آن را به عنوان الگوی تکامل گرا و سعادت بشری معرفی کرد، الزام است علل فروپاشی تمدنها از دیدگاهها و نظریه های مختلف شناخت و موانع موجود بر سر راه را مرتفع کرد. نظریه دانشگاه تمدن ساز، چنین رسالت مهمی را برعهده دارد و درصدد است در یکی از مهمترین شرایط تاریخی کشور، امت مسلمان را حول محور هویت ایرانی - اسلامی متحد سازد. دانشگاه به عنوان یک نهاد پیچیده فرهنگی و کانونی مهم، به انتظام اخلاقی و اجتماعی جامعه کمک می کند و در جهت بهبود کیفیت زندگی و حفظ و پویایی و نشاط جامعه برای خود مسئولیتهایی قایل است. این نهاد بزرگ اجتماعی همچنین به عنوان هسته پیشتاز تحولات عمل کرده و از طریق رصد تغییرات اجتماعی و فرهنگی به ویژه در عرصه علم و فناوری، جامعه را برای تسلط بر رویدادهای مهم آینده توانمند و مهیا می کند. (ذاکر صالحی، 1384: 10) دانشگاه تمدن ساز محیطی است با ساختار هوشمند و خالق که دغدغه بازاندیشی تمدنی و بازسازی اجتماعی دارد و در پی تولید و اشاعه الگوی تمدنی، فرهنگی و اجتماعی اصیل منطبق با زمانه است. (خرمشاد و آدمی، 1388)

۲- نوآوری در عرصه علمی: این نوآوری، به معنی تعطیل تمدن غرب در فضای کنونی نیست، بلکه به معنی عبور از این تمدن است. نمی توان با اتکای به دست آوردهای دیگران که در مسیر اهداف و ارزشهای دیگری طراحی شده است برای احیای تمدن دینی مبتنی بر هویت اسلامی و ارزشهای اسلامی تلاش کرد. بنابراین، نیاز قطعی به نوآوری پیدا می شود.

۳- افزایش دانش سیاسی جهت تعاملات بین المللی: در جهان کنونی و شرایط حاکم بر کشورهای در حال توسعه که متأسفانه سهم بسیار اندکی در تولید علم و فناوری جهانی دارند، اتخاذ راهبردی مشارکت جویانه در همکاری ها و روابط علمی بین المللی، ضرورتی غیرقابل انکار است. در عصر تحولات عظیم و شگرف علمی و فناوری برای کاهش فاصله علمی، جبران عقب ماندگی علمی و ارتقای جایگاه علمی در سطح بین المللی، علاوه بر تلاش و کوشش بی وقفه برای تولید علم و فناوری در داخل، باید با حضور فعال در محافل و مجامع علمی جهانی، مبادرت به همکاری های علمی بین المللی و توسعه ارتباطات و مبادلات علمی در جهت بهره گیری و انتقال علم و فناوری به کشور به صورت گسترده اقدام نمود. و بالآخره اینکه باید با این واقعیت نیز توجه داشت که در فرایند جهانی شدن به دلیل پیچیده گی و نفوذ گسترده شبکه های سیاسی اقتصادی و فرهنگی نظام حاکم بین المللی، با اتخاذ راهکارهای اصولی از افتادن در دام جهانی سازی قدرتهای بزرگ مصون مانده و همواره استقلال و پیشرفت کشور و منافع ملی و ارزشهای اسلامی سرلوحه همکاریهای بین المللی باشد.

۴- رشد علمی توجه به علم و تبدیل آن به یکی از گفتمانهای اصلی جامعه و ایجاد فضای مساعد، برای شکوفایی و تولید علم و فناوری بر مبنای آموزه های اسلامی یکی از راهبردهای کلیدی است. در این زمینه ضروری است راهبردهای کلان توسعه علم و فناوری همچون نقشه علمی کشور البته با تاکید بر ویژگی های ظرفیت های کشورهای اسلامی برای افق بیست ساله

و پنجاه ساله تدوین شود. از جمله راهبردها و اقدامات کلیدی برای رشد و توسعه علمی می توان به اصلاح ساختارها و نهادهای علم و فناوری و انسجام بخشیدن به آنها و هماهنگ سازی نظام تعلیم و تربیت و تعامل فعال و اثرگذار در حوزه علم و فناوری با کشورهای دیگر به ویژه کشورهای منطقه و جهان اسلام اشاره کرد.

۵- عامل انسانی آگاه (تربیت نیروی انسانی و مدیران لایق) از دیگر الزامات تحقق تمدن اسلامی، ظرفیت سازی و پرورش نیروهای کارآمد متناسب با رسالت انقلاب اسلامی در تحقق تمدن اسلامی است. تحول تنها در سایه نیروی انسانی شکل می گیرد. اگر در نیروی انسانی، انگیزه ها و روابط خاصی شکل بگیرد، بالطبع آن روابط خاص، زمینه ساز تصرفات خاصی می گردند و بدنبال آن طبیعتاً ابزار و تکنولوژی خاصی در اختیار بشر قرار می گیرند. تمدن سازی پدیده ای چند بُعدی است که به مدیریت کارآمد نیاز مبرم دارد. صرف قرار گرفتن داشته ها و اندوخته های مفید و قابل ستایش در کنار هم، تمدن ساز، نیست؛ بلکه ارتباط و مناسبات منطقی اندوخته ها با یکدیگر و تحت لوای برنامه ریزی هدفمند است که شکل گیری تمدن را موجب می شود. تبدیل منابع به امکانات قابل دسترس و هدایت آن امکانات در جهت تحقق اهداف مورد نظر، اصل اصیلی است که در پرتو مدیریت کارا، حاصل می شود (ملکی و ملکی، ۱۳۹۲).

۶- اجتهاد پویا: «جاودانگی» و «جهانی بودن» تعالیم اسلام، متضمن ظرفیت علمی و پژوهشی پایان ناپذیری است که به موجب آن عالمان دینی این امکان را می یابند که بر محوریت اجتهادی پویا، پاسخ های اسلامی درخوری را ارائه کنند. همین مقابله سرافرازانه دین در قبال پدیده های جدید و نوظهور موجب اثبات کارآمدی دین و پذیرش مشتاقانه آن از سوی عموم انسان ها می گردد. (ملکی و ملکی، ۱۳۹۲) «اجتهاد دینی» را باید حد وسط میان «تجبر» و «تجدد» دانست. که هر کدام به طور جداگانه سد راه تولد و تداوم تمدن اسلامی به شمار می آیند.

ب- الزامات جنبه سخت افزاری در بعد نگرش

۱- خودباوری احساس هویت و خودباوری، به معنی اتکای به ارزش های اصیل الهی و ارزش های خودی است. اگر بخواهیم در مقابل جامعه آرمانی که تمدن مادی پیش روی بشر قرار داده است، افقی جدید بگشاییم باید خودباور باشیم در واقع اولین گامی که در این راستا باید برداشته شود ایجاد خودباوری در امت اسلامی است. همان چیزی است که در واقع با انقلاب اسلامی اتفاق افتاده است. خودباوری، در مقابل مسیری است که دشمنان برای منحل کردن تمدن دینی در تمدن مادی خودش، پی گرفته اند و آن، «تحقیر»، «فریفتگی» و «انحلال» امت اسلامی است.

۲- معرفی ویژگی ها و ظرفیت تمدن سازی اسلام با بکارگیری از تبلیغ و ابزارهای تبلیغ: شناساندن تمدن و تاریخ درخشان اسلام و همچنین دستاوردهای آن، مستلزم یک نظام تبلیغاتی کارگشاست. بازخوانی و یادآوری تعالیم و دستورات دین مبین اسلام در این حوزه و بیان شیوا و در زبانی قابل پذیرش و امروزی از سوی رهبران فکری و فرهنگی جامعه و تلاش برای گسترش روحیه تعاون و همیاری در میان مسلمانان و اجرای درست احکام و قواعد اقتصادی اسلام نظیر احکام تجارت، خمس و زکات

۳- اعتبار بین المللی و مقابله با اسلام هراسی: ایجاد اسلام هراسی به راهبردی فعال نزد بازیگران غربی تبدیل شده است که با

استفاده از ابزارهای مختلف، آموزشی، فرهنگی، رسانه‌ای، اقتصادی و حتی نظامی در پی توسعه ابعاد و عمق بخشی به آن می‌باشند. اگرچه مصادیق اسلام‌هراسی ریشه در تاریخ تحولات سیاسی- اجتماعی جامعه جهانی دارد، به‌طور مشخص در دهه ۹۰ اصطلاح «اسلام‌هراسی» (Islamophobia) وارد ادبیات غربی شده است (افتخاری و همکاران، ۱۳۸۹) و از آن پس، شاهد سیر تحول این اصطلاح و پدید آمدن تعابیر مختلف آن هستیم. تنوع تلقی‌ها در این زمینه تا آنجاست که می‌توان آن‌ها را در دو گروه متفاوت «بدبین» (آن‌ها که اسلام‌هراسی را ناظر بر ماهیت اسلامی می‌دانند) و خوشبین (آن‌ها که آن را وسیله‌ای برای نظام سیاسی لیبرال برای ضربه‌زدن به جهان اسلام ارزیابی می‌کنند)، دسته‌بندی کرد. (صالحی، ۱۳۸۹: ۱۵-۱۶). متأسفانه گروه‌هایی افراطی چون طالبان و تفکراتی همانند «القاعده» به این اسلام‌هراسی دامن می‌زنند. (سید احمد و الشبوکی، ۱۳۸۷: ۱۳۵-۱۴۳).

۴- احساس امنیت (فرهنگی، اجتماعی، سیاسی، روانی و...): هر الگو و مدلی برای تمدن‌سازی، با امنیت پیوند عمیق دارد. امنیت در ابعاد مختلف از جمله امنیت فرهنگی و اجتماعی برای رشد و تعالی جامعه لازم و ضروری است. جامعه‌ای که در آن هرج و مرج حاکم است و رعایت قانون در دستور کار مردم و در اجتماع قرار ندارد، روی امنیت را نخواهد دید. (عزیزانی، ۱۳۹۰) پایه و اساس هر حرکتی امنیت است. چنانچه امنیت اجتماعی برقرار باشد، مسیر برای حرکت به سمت پیشرفت و فعالیت اقتصادی باز است. در غیر این صورت، همه‌ی راه‌های پیشرفت به بن‌بست ختم خواهند شد. رسیدن به امنیت اقتصادی برای حرکت به سمت تمدن‌سازی نوین نیازمند برپایی عدالت اجتماعی است که این مهم، جزء از طریق سیاست‌ها و برنامه‌های مناسب و هدفمند به دست نمی‌آید. در این زمینه ضروری است خودکفایی ایجاد شود و اشتغال فزونی یابد تا بتوان با تورم به مقابله پرداخت. (چگینی، ۱۳۸۴ و خلیلی، ۱۳۸۴). اهمیت امنیت فرهنگی و اجتماعی به حدی است که مقام معظم رهبری می‌فرمایند "اگر امنیت اجتماع و فرهنگی نباشد، فعالیت اقتصادی هم دیگر نخواهد بود. اگر امنیت نباشد، عدالت اجتماعی نخواهد بود. اگر امنیت نباشد، دانش و پیشرفت علمی هم نخواهد بود. اگر امنیت نباشد، همه‌ی رشته‌های یک مملکت به تدریج از هم گسسته خواهد شد. لذا امنیت، پایه و اساس است (بیانات مقام معظم رهبری، ۱۳۷۹/۱/۶)

ج- الزامات جنبه سخت افزاری در بعد توانش

۱- اقتدار (اجتماعی، سیاسی و نظامی): اقتدار از اساسی‌ترین مؤلفه‌های «پدیداری» و «پایداری» یک نظام سیاسی است. تولد و تداوم نظام‌ها و بلکه تمدن‌ها به میزان اقتدار آن‌ها بستگی دارد. هرچه میزان اقتدار بیشتر باشد، گستره نفوذ جغرافیایی و تاریخی بیشتری خواهد داشت. مهوریت اندیشه حق، نشان می‌دهد که صرف حقانیت، برای حاکمیت یافتن آن کافی نیست و حاکمیت اندیشه‌های باطل در طول تاریخ نشان می‌دهد که غیر حق نیز می‌تواند به حاکمیت برسد. بنابراین، تولد و تداوم نظام‌ها و تمدن‌ها مبتنی بر «اقتدار» آن‌هاست و مرگ آن‌ها ریشه در ضعف و نبود اقتدار دارد. اقتدار در فلسفه سیاسی اسلام، مبتنی بر «اتحاد دینی» است. تفکر سیاسی اسلام، نه قدرت کارزماتیک را مبنای اصلی اقتدار می‌داند و نه قدرت نظامی و اقتصادی و نه هیچ قدرت دیگری، بلکه نظریه اسلام در باب اقتدار، «قدرت اجتماعی» برآمده از اتحاد و همراهی مردم است. (پسندیده، ۱۳۹۳)

۲- انضباط کاری: وجدان کاری و انضباط پیش شرط مهم تحقق برنامه‌های پیشرفت جامعه می‌باشد. انسان در حوزه کاری

خودش باید از انضباط و وجدان کاری برخوردار باشد و هر کاری را با استحکام و درستی انجام دهد. از آثار و نتایج نظم و انضباط، محکم کاری است. کسی که منظم و منضبط است، کارهایش را به گونه ای انجام می دهد که استوار و پایدار باشد. چنین کسی، از سستی و سهل انگاری در کار بیزار است. ۳. مسجد به عنوان پایگاه مقبول اجتماعی: برای ایجاد، گسترش و همگانی نمودن تمدن نوین اسلامی در جوامع اسلامی لازم است به این پایگاه مهم توجه کافی مبذول گردد «در کشورهای اسلامی نهادی به چشم می خورد که قدرت، قادر به دسترسی بدان نمی باشد و آن نهاد مسجد است. با این نهاد نمی توان مذاکرات پنهانی داشت و یا به آن رشوه داد، زیرا انجام چنین عملی به مثابه توهین به عمیق ترین و گرامی ترین اعتقادات مردم است. مسجد برای اجتماع مردم مکانی فراهم آورد که حتی از دسترس مؤثرترین پلیس مخفی به دور است. مردم به قیمت جانشان از مسجد دفاع می کنند.» (هیگل، ترجمه احمدی ۱۳۶۳ص ۲۳۶) امروزه مساجد با ارائه کارکردهای مثبت و متناسب با نیاز روز جامعه می توانند همسطح با رسانه های مدرن و چه بسا پیشروتر ظاهر شوند چرا که بواسطه ارتباطات مستقیم میان ارتباط گران و مخاطبان، روابط چهره به چهره و دریافت بازخوردهای فوری و تأثیرات عاطفی و احساسی می توانند به عنوان نقطه اتکا و مرکز ثقل سازمان جامعه به ایفای نقش بپردازند و بنیانهای اساسی یک تمدن نوین اسلامی را پایه ریزی کنند. (طوقانی، ۱۳۹۲).

الزامات جنبه نرم افزاری

الف- الزامات جنبه نرم افزاری در بعد دانش

۱- تبیین مبانی نظری و فلسفی و تئوریک در زمینه سبک و سلوک زندگی با نگاهی آسیب شناسانه به وضعیت فرهنگی و شیوه زندگی جامعه می توان دریافت که مشکلات فرهنگی اجتماعی صرفاً ناشی از تهاجم فرهنگی غرب نمی باشد، بلکه ناشی از نبود مبانی نظری و فلسفی و تئوریک در زمینه سبک و سلوک زندگی و تمدن سازی دینی در جامعه است. در زمینه سبک زندگی عموم توجه به روینا و ظواهر زندگی انسانها می باشد و در باب مبانی فلسفی و نظری نیازمند نظریه ها و دیدگاه های تئوریک هستیم.

۲- توحید گرایی: در واقع توحیدگرایی الزامات معرفتی، ارزشی و رفتاری افراد را در روند تصمیم گیری در عرصه اجتماع فراهم می سازد. تمدن سازی مانند هر سازه و یا سیستم مادی و معنوی دیگر محتاج مصالح و مواد اولیه مناسب می باشد. مواد اولیه تمدن سازی دینی مفاهیم، علوم و معارف قرآنی اند، حفظ صبغه الهی و دینی در تمام فرآیندهای ناظر به انسان سازی و تمدن سازی است که خروجی آن انسان های الهی و جامعه الهی است.

۳- نوآوری در عرصه فرهنگی: از جمله راهکارهای عملی برای تحقق نوآوری و شکوفایی در عرصه های مختلف اجتماعی، علمی، سیاسی، اقتصادی و... در جامعه، نوآوری فرهنگی است. با نوآوری فرهنگی و فرهنگ سازی است که فرهنگ نوآوری ایجاد شده و باعث شکوفایی استعدادها و منابع مادی و انسانی جامعه می شود. مهندسی و نوآوری فرهنگی بهترین راه سرمایه گذاری مادام العمر (جاودان) برای هر کشوری است (زلفیگل، قدسی، کیانی و بختیاری، ۱۳۸۷)

۴- عقلانیت اسلامی: عقلانیت اسلامی بدین معنی است که انسان با بهره مندی از قوه عاقله در جهت گرایش های عالی انسانی و الهی تعقل می کند و حیات فردی و اجتماعی خود را به سوی خدا و بندگی او سوق می دهد. «در واقع تمدن اسلامی

بدون عمومی شدن عقلانیت اسلامی بوجود نمی آید، لذا امروز وظیفه دانشمندان و روشنفکران مسلمان است که از یک سو در عقلانیت اسلامی به کاوش پردازند، ماهیت عقلانی اسلام را کشف و اجزا و ارکان آن را دریابند و از سوی دیگر این معرفت را در حد مبانی و اصول که در عمل قابل کاربرد باشد برای عموم تشریح کنند.» (لاریجانی، ۱۳۷۰: ۲۳) «عقلانیت» در فرایند تمدن سازی اسلامی از جهتی هم «طریقت» دارد و هم به عنوان رکن یا وسیله در برپایی تمدن اسلامی باید مورد استفاده قرار گیرد. به عبارت دیگر نه تنها در طراحی و مهندسی تمدن اسلامی باید عقلانی عمل کنیم و از مولفه های مورد تایید عقل مدد گیریم؛ بلکه در خلق تمدن نیز به رکن رکن «عقلانیت» سخت نیازمندیم. (ملکی و ملکی، ۱۳۹۲) با عنایت به جایگاه ممتاز و برجسته ای که «عقلانیت» در ساختار کلی تمدن اسلامی دارد، می توان از یک منظر تمدن اسلامی را «تمدن معقول» نام نهاد. لذا به جرات می توان گفت بدون تربیت عناصر عاقل، تمدن سازی اسلامی امری محال و ناممکن خواهد بود. «عالم شدن سخت نیست ولی عاقل شدن دشوار است و تمام تلاش دین این است که انسان را پس از عالم شدن عاقل کند.» (جوادی آملی، ۱۳۸۹: ۲۳۰)

۵- تبیین نظری و برخورداری از اقتصاد پویا: وضعیت اقتصادی و معیشتی جامعه مسلمانان همواره دغدغه اصلی متولیان و آحاد مردم بوده است. در واقع در صورتی که این مؤلفه با مشکل روبه رو شود، تأثیر فراوانی بر سایر جنبه های مادی و معنوی جامعه خواهد گذاشت. همان طور که می دانیم، تقریباً تمامی کشورهای مسلمان از عدم توسعه پایدار رنج می برند، گرچه طی سال های اخیر توانسته اند به جلو حرکت کنند، اما اقتصاد این کشورها همچنان دچار مشکلات عدیده است که مستلزم دگرگونی در اقتصاد رانتی و مسائل مرتبط با آن است (رضایی، ۱۳۸۸: ۹۳). استقلال اقتصادی همانند استقلال فکری، فرهنگی، سیاسی و اجتماعی از عناصر محوری تمدن است.

۶- آگاهی از ارزش های ایرانی- اسلامی لازم است امت اسلامی و آحاد جمعیت مسلمانان از ارزش های اسلامی در حوزه مصرف (نوع مسکن، نوع خرید و مصرف)، اوقات فراغت (کسب و کار و تفریحات)، پوشش (نوع لباس) تعاملات اجتماعی (ازدواج، رعایت حقوق خانواده، حقوق اجتماعی، الزامات آپارتمان نشینی، رانندگی و ترافیک) آگاهی یابند. واز آن گذشته هر کشوری ارزش های خاص خود را دارد که طی نسل های متمادی به آنها رسیده و جزئی سواد فرهنگی آنها محسوب می شود نیز قابل احترام است.

۷- فرهنگ سازی: هویت اصلی نظام اسلامی، فرهنگی است و لذا مسئولیت علمل و دانشمندان، دین شناسان و کارشناسان دینی در اداره ی فرهنگ جامعه و تغذیه ی فرهنگی آن بسیار مهم می باشد. یکی از نقش های اساسی حوزه و دانشگاه در تحقق دولت و تمدن اسلامی، حضور در فرهنگ سازی می باشد. به دیگر سخن هویت اصلی نظام اسلامی، فرهنگی است و لذا مسئولیت دین شناسان و کارشناسان دینی در اداره ی فرهنگ جامعه و تغذیه ی فرهنگی آن بسیار مهم می باشد. آنچه در این میان توجه به آن بسیار مهم است.

ب- الزامات جنبه نرم افزاری در بعد نگرش

این الزامات در دو بخش اساسی قابل طرح است. بخش مربوط به ایجاد و تقویت ارزش های دینی و بخش مربوط به ایجاد نگرش مطلوب.

بخش مربوط به ایجاد و تقویت ارزش های دینی: اگر ساحت ارزش و اخلاق را با آن پهنای وسیعی که در تعالیم دینی دارد و به «نگین تمدن اسلامی» لقب دهیم سخن بجایی است. شوکت و درخشش تمدن اسلامی مرهون رشد روز افزون ارزش ها

و شاخص های اخلاقی در جهات گوناگون است. از مهمترین این ارزشها می توان به ، صداقت در معاشرت ، اهمیت امر به معروف و نهی از منکر، تقویت حس کرامت، مدارا و سعه صدر، ، صبر و تحمل در رسیدن به نتیجه مطلوب، قانون مداری، اخلاق حرفه ای که به تعدادی از آنها در حد اختصار اشاره خواهد شد.

۱- اخلاق حرفه ای: اخلاق حرفه ای به چگونگی رفتار، ادب و عمل شخص هنگام انجام کار حرفه ای می پردازد. اخلاق حرفه ای مجموعه ای از اصول و استانداردهای سلوک بشری است که رفتار افراد و گروه ها در یک ساختار حرفه ای را تعیین می کند و مفهوم آن از علم اخلاق اتخاذ شده است. به عبارت دیگر، مجموعه قوانین اخلاقی که از ماهیت حرفه یا شغل به دست آمده، اخلاق حرفه ای نام دارد. (قرا ملکی، ۱۳۸۸) هدف از اخلاق حرفه ای، مسئولیت اخلاقی است که فرد در شغل خود دارد. (شریفیان و عابدی، ۱۳۹۱) حرفه های گوناگون بر حسب میزان حساسیت و وظیفه ای که در خدمت به جامعه دارند معیارهای اخلاقی متفاوتی دارند. آشنایی با این معیارهای اخلاقی و پایبندی به آنها در تعالی اخلاقی و حرفه ای افراد شاغل در یک نهاد و به تبع آن ارتقاء جایگاه اجتماعی آن نهاد یا سازمان در جامعه و تأثیرگذاری آن بر افراد کمک می نماید (Morris, 2011) از اصول اخلاقی با توجه به آموزه های دینی می توان به: اصل احترام و تکریم، اصل آزادی، اصل انصاف، اصل وفای به عهد و پیمان، اصل امانت، اصل صداقت، اصل مسئولیت پذیری، اصل قانون مداری، اصل مدارا و سعه صدر، اصل نقادی و انتقادپذیری، اصل اعتدال، اصل فروتنی و مهربانی، و اصل رازداری اشاره کرد (فرمهبینی فراهانی و اشرفی، ۱۳۹۳)

۲- تقویت حس کرامت: اخلاق در اسلام بر محور خود شناسی و احساس کرامت در خود واقعی بنا شده است. (مطهری، ۱۳۸۹: ۴۲۲-۴۲۱) در فرایند تمدن سازی، گاهی متغیرهایی مزاحم و اخلاک گر که هدفی جز تحقیر و بی هویت کردن جامعه پیشرو را ندارند، قد علم می کنند. در برابر این متغیرها تنها با توسل به عامل ارزشی کرامت، می توان ایستادگی و مقاومت نمود. «ملتی که احساس حقارت کرد و به جای محور دیدن ارزش های خویش، ارزش های دیگران در نگاه او جلوه نمود، به تدریج هویت و کرامت آن ملت و امت از کف خواهد رفت» (میرباقری، ۱۳۹۱: ۱)

۳- مدارا و سعه صدر: «سعه صدر» همچون «تساهل و مدارا» از لوازم اخلاقی اجتناب ناپذیر در امر تمدن سازی است. جامعه سالم و اخلاق مدار که تمدن اخلاقی ثمره آنست مرهون تلاش مریبان و مدیران با ضریب تحمل بالاست. «امرا» و «علما» دو طیفی هستند که به دلیل نقش الگویی که دارند؛ بیش از سایرین موظف به پروراندن این صفت در خویش اند. همواره حاصل جمع عملکرد این دو گروه، حد قابلیت جامعه را برای دستیابی به قله های پیشرفت و تمدن نشان می دهد.

۴- صبر و تحمل در رسیدن به نتیجه مطلوب (استقامت و مقاومت) «استقامت، یعنی راه را گم نکردن؛ فریب جلوه های مادی را نخوردن؛ اسیر هوی و هوس نشدن؛ دستورها و فرایض اخلاقی و معنوی و ادب اسلام را رها نکردن و به لذت طلبی و عشرت طلبی رو نیاوردن. اینها اساس کار است.» (بیانات مقام معظم رهبری، ۱۳۹۱) باید گفت لازمه رسیدن به اهداف عالی اسلامی، استقامت و مقاومت در برابر ابرقدرتها و دفاع از مستضعفین و مظلومین در سطح عالم است.

۵- امر به معروف و نهی از منکر: امر به معروف و نهی از منکر این واجب فراموش شده ای اسلام یک وظیفه ای عمومی و از مهمترین واجبات اجتماعی اسلام محسوب می شود. برای امر و نهی فرآیندی نیز بر شمرده شده است که به صورت زیر عنوان می گردد. گام اول شناخت: در این مرحله امر و ناهی، لازم است نسبت به موضوع و مصداق آنچه متعلق امر و نهی قرار می گیرد،

شناخت اطمینان‌بخش پیدا کند. گام دوم تشخیص امکان و یا ضرورت امر به معروف و نهی از منکر است. گام سوم تشخیص آمادگی پذیرش مخاطب: مخاطب می‌تواند فرد، جمع، یک ملت و حتی ملت‌ها، شخصیت حقوقی و دستگاه دولتی (به معنای حکومتی) باشد. گام چهارم انتخاب روش مناسب است.

۶- مسئولیت‌پذیری و اهتمام داشتن به امور: یکی از الزامات فرهنگی الگوی پیشرفت، وجود فرهنگ مسئولیت‌پذیری است، به این معنا که افراد پایبند و متعهد به امور باشند و در قبال کارهایشان مسئولیت آن را بپذیرند و در عین حال مسئولیتی که به آنها محول شده است به نحو احسن انجام دهند و هرگونه سهل‌انگاری و کوتاهی در امور سبب را باعث ناکارآمدی و کاهش بهره‌وری و کارایی نظام اسلامی تلقی کنند.

بخش مربوط به ایجاد نگرش مطلوب

۱- تغییر نگرش به نقش خانواده و اهمیت جایگاه و محوریت خانواده، نحوه ارتباط پدر و مادر و اهمیت با هم بودن و در کنار هم بودن اعضای خانواده از وجوه تمایز سبک زندگی اسلامی با سبک زندگی غربی است. در سبک زندگی ایرانی-اسلامی روابط گسترده خانوادگی از اهمیت برخوردار است.

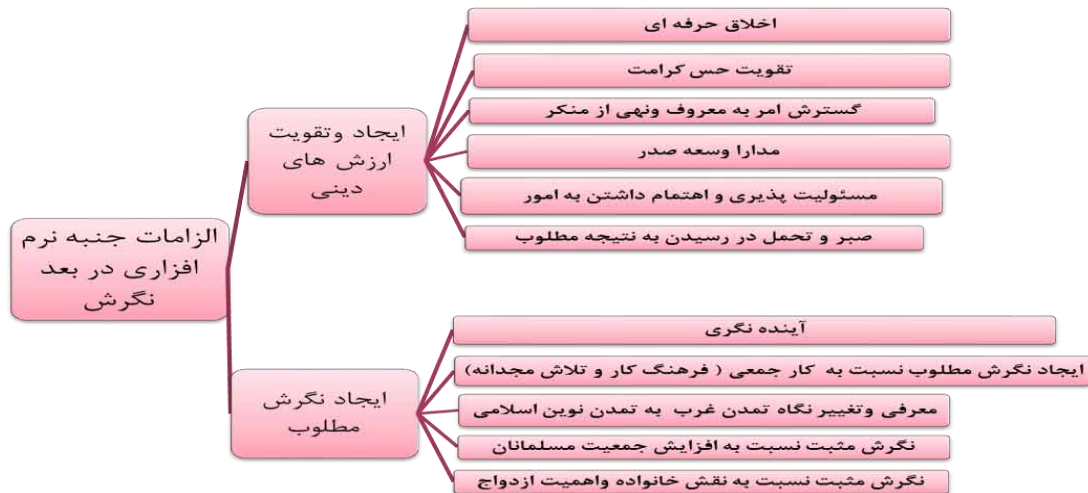
۲- تغییر نگرش نسبت به افزایش جمعیت مسلمانان (افزایش منطقی جمعیت مسلمان): امروزه جمعیت به‌عنوان یکی از عوامل مهم تأثیرگذار بر قدرت دولت‌ها شناخته می‌شود. البته جمعیت هم دارای ویژگی‌های کمی و کیفی از لحاظ وجود تخصص، تعداد نیروهای نظامی، میزان رشد و سطح سواد است. مثلاً امروزه کشور چین با جمعیتی بیش از یک میلیارد نفر، نسبت به کویت با جمعیت کمتر از سه میلیون، دارای قدرت تأثیرگذاری بیشتری بر سیاست بین‌المللی است.

۳- ایجاد نگرش مطلوب نسبت به کار جمعی (فرهنگ کار و تلاش مجدانه وجود پیشرفت در سطوح گوناگون فرهنگی، اقتصادی، اجتماعی و سیاسی، مربوط به گسترش فرهنگ و جدان کاری است که بر میزان تلاش و همت می‌افزاید و پیشرفت همه جانبه را به همراه خواهد (جواد قربی، ۱۳۹۲)

۴- آینده‌نگری آینده‌نگری و توجه به پیامدهای رفتار، یکی از توصیه‌های مهم در آموزه‌های اسلامی است که می‌تواند چارچوبی برای سبک زندگی اسلامی و نقشه راهی برای شکل‌گیری تمدن نوین اسلامی باشد. دین اسلام علاوه بر نوید آینده‌ای روشن در پایان تاریخ، همواره پیروان خود را به رعایت برخی امور برای ایجاد جامعه‌ای مطلوب در هر عصر و زمانی دعوت کرده است. جامعه اسلامی همواره باید بکوشد تا حرکتش، حرکتی تکاملی و رو به رشد بوده و همواره نوعی آینده‌پژوهی دینی را مد نظر قرار دهد که در تعیین ارزش‌ها و هنجارهای جامعه موجود و نیز جهت دادن به نحوه کنش‌های اجتماعی اثرگذار باشد.

۵- معرفی و تغییر نگاه تمدن غرب به تمدن نوین اسلامی راه درست عرضه اسلام و معرفی آن، شناخت درست اسلام و پیاده کردن آن در جامعه است. گوستاولوبون در این خصوص معتقد است احکامی از قبیل وضو، غسل، تحریم مسکرات و یا آنچه در قرآن ذکر شده در نهایت حکمت بیان شده‌اند که برای حفظ سلامتی مفید و نافع می‌باشد. دستورات و تعلیماتی هم که در این باب از شخص پیامبر رسیده تماماً متین و غیرقابل اعتراض است. (موسوی لاری، ۱۳۸۰) نمونه عملی چنین معرفی را

می توان در نامه رهبر انقلاب به جوانان غربی دید. رهبر انقلاب در این نامه از جوانان غرب می خواهد در خصوص فهم از دین اسلام، فضا و جو غالبی که در رسانه های این کشورها وجود دارد را بشکنند و خودشان مستقیماً به سراغ دین اسلام بروند.

ج- الزامات جنبه نرم افزایشی در بعد توانش

۱- عمل به تعالیم قرآن و اجرای صحیح تعالیم مکتب اسلام تمدن جامعه انسانی در آینه تدین او ظهور می کند. چنین مسافری همواره با حق همراه بوده و از منظر حق، جهان جماد و نبات و حیوان و انسان و فرشته را می نگردد و در قلمرو هر یک حکم مناسب دارد. در درجه اول، نیاز تمدن سازی اسلامی نوین، به ایمان است.

۲- پرهیز از تقلید: لازمه ساختن تمدن نوین اسلامی پرهیز از تقلید از تمدن های غربی است. تقلید کورکورانه و تناسب نداشتن فرهنگ و تمدن غربی با فرهنگ اسلامی جاری در ایران موجب از هم گسیختگی اجتماعی شده است. تحمیل روش های زندگی و سیر و سلوک زندگی از سوی غرب به ملتها و تمدن های مختلف و الزام آنها به تقلید از این شیوه ها، نه تنها کمکی به پیشرفت ملتها نداشته است بلکه ضرر و فاجعه هایی را نیز برای آنها به همراه داشته است. بطوری که علی رغم آنکه در ظاهر، بعضی از این کشورها پیشرفت هایی را نیز کسب کرده اند اما هویت ملی خود را از دست داده و این تقلید و انحراف به فرموده رهبری انقلاب، علم بدون اخلاق، مادیت بدون معنویت و دین و قدرت بدون عدالت را به همراه داشته است. (بیانات مقام معظم رهبری، ۱۳۷۹)

۳- ایجاد وحدت در جهان اسلام: از نظرگاه قرآن تمامی تعصبات ملی، قبیله ای، نژادی، منطقه ای، زبانی و ... ملغی اعلام می شود و مسلمانان که معتقد به آیین اسلام هستند، در ذیل عنوان امت اسلامی جمع می شوند قرآن با طرح آموزه امت واحده و امت اسلامی یکی از اصول نرم افزایشی تمدن نوین اسلامی را تحقق امت اسلامی می داند. با توجه به شرایط نامطلوب حاکم بر اغلب دولت های کشورهای مسلمانان، باید با کمک پایگاه های سنتی و NGO ها، وحدت و همدلی در میان ملت های اسلامی گسترش یابد و از ترویج هر نوع فکر و رفتار تنش زا و اختلاف آفرین جلوگیری شود. این امر یکی از مستلزمات تحقق تمدن

اسلامی است. (موقفی، ۱۳۷۷)

۴- پیروی از رهبری واحد و پرهیز از اختلافات قومی بین مسلمانان: جدا از اختلافات مذهبی بین مسلمانان، در هریک از کشورهای مسلمان، گروه‌های قومی متفاوتی وجود دارد که بعضاً قومیت خود را به شکل متعصبانه قبول داشته و حاضر نیستند از اصول خود برای تحقق یک تمدن مشترک کوتاه ببینند. این مسئله به‌ویژه در لبنان، سوریه و عراق که دارای قومیت‌های مختلف هستند، نمود بیشتری دارد (براتلو و همکاران، ۱۳۸۸). هرگونه حرکت اجتماعی و فرهنگی در حال شکل‌گیری، برای جلوگیری از تشتت و چندگانگی در مسیر حرکت، نیازمند آن است که از مبدأ واحدی هدایت و رهبری گردد.

۵- سبک زندگی: برای احیای تمدن اسلامی، یکی از اقدامات اولیه و ضروری، توجه ویژه به سبک زندگی اسلامی و الگوهای رفتاری متناسب با آن خواهد بود. سبک و شیوه‌زندگی مؤلفه‌هایی چون تشکیل خانواده و ازدواج، نوع البسه و خوراک، مسکن و معماری، الگوی مصرف، تفریحات و شیوه‌گذران اوقات فراغت، روش معیشت و کسب و کار، نوع هنر، ادبیات و سینما و... را تشکیل می‌دهد، برای تمدن‌سازی نوین اسلامی باید در هر کدام از این بخش‌ها فرهنگ‌سازی لازم صورت گیرد. مقام معظم رهبری در دیدار جوانان خراسان شمالی به ارائه فهرستی از آسیب‌های سبک زندگی پرداختند و بیست پرسش مطرح کردند. گفتنی است، پرسش‌های زیر بخشی از پرسش‌های مطرح شده از سوی مقام معظم رهبری است: چرا فرهنگ کار جمعی در جامعه ما ضعیف است؟ علت کارگری چیست حد زادوولد در جامعه ما چیست؟ الگوی تفریح سالم چیست؟ نوع معماری در جامعه ما چگونه است؟ در بین ما دروغ چقدر رواج دارد؟ چرا در برخی از بخش‌های کشورمان طلاق زیاد است؟ وجدان کاری در جامعه چقدر وجود دارد؟ چرا در بین بسیاری از مردم ما مصرف‌گرایی رواج دارد؟ چرا پشت سر یکدیگر حرف می‌زنیم؟ چرا در برخی از بخش‌های کشورمان روی آوردن جوان‌ها به مواد مخدر زیاد است؟ چرا صلح رحم در بین ما ضعیف است؟. برای تحقق تمدن نوین اسلامی پرداختن به مسائل فوق ضروری است. در ادامه به برخی از جنبه‌های سبک زندگی که در تحقق تمدن نوین اسلامی نقش کلیدی دارند اشاره می‌شود.

فرهنگ مصرف صحیح و پرهیز از تجمل‌گرایی و اسراف: مصرف و به‌طور کلی آداب مصرف کردن و پرهیز از امور تجملاتی و اسراف کردن، یک امر فرهنگی است و ریشه در فرهنگ یک جامعه دارد. البته باید توجه داشت که مصرف در فرهنگ اسلامی دارای ابعاد مختلفی است که می‌توان به حق مصرف، چگونگی مصرف، نوع مصرف، سطح مصرف، مقدار مصرف، انگیزه‌های مصرف و مواردی از این دست اشاره کرد (حاجی صادقی، ۱۳۸۸)

رعایت مسائل رفتاری در تعاملات اجتماعی: رعایت حقوق اجتماعی، کارجمعی، انضباط اجتماعی، قانون‌گرایی، صداقت، پرهیز از پرخاشگری، وجدان کاری نشاط اجتماعی، فرهنگ عبور و مرور، کرامت اجتماعی زن اصلاح سبک فرزندپروری مهم‌ترین اولویت تعاملات اجتماعی امروز است.

رعایت مسائل رفتاری در مصرف اقتصادی رعایت کیفیت تولید داخل، نوع مسکن، حمایت از تولید داخل، مبارزه با ربا، تضعیف روحیه سرمایه‌داری و اوقات زندگی و تفریح سالم جنبه‌هایی از این رفتارها در مسائل اقتصادی است. سبک زندگی اسلامی می‌تواند شاکله اقتصاد اسلامی را تعیین کند و موجب رشد و اجرایی شدن اهداف گسترده نظام اسلامی بشود. یکی از مسائل دیگری که در باب سبک زندگی مؤثر است فرهنگ‌سازی و تبلیغات در جهت مصرف کالاهای داخلی است. در واقع

ریشه اقتصاد مقاومتی در اصلاح الگوی سبک زندگی بر اساس الگوی اسلامی است .

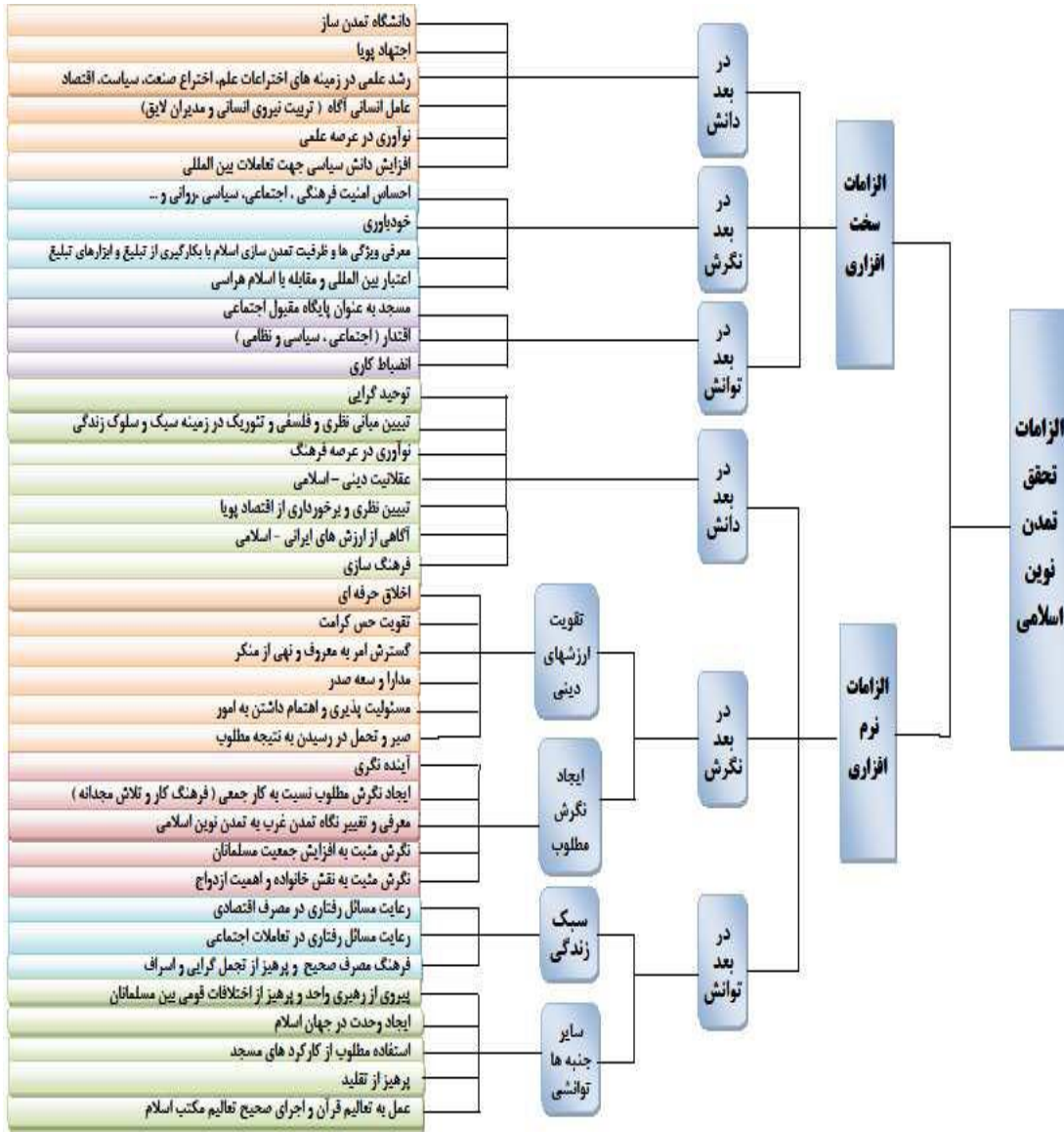
۵- استفاده از کارکردهای مسجد: مسجد بزرگترین و مهم ترین پایگاه اسلام است. (عزیزی، ۱۳۷۶). مسجد در شهرهای اسلامی، جایگاه محوری داشته و دارد و اصلی ترین مکان در تمدن اسلامی است. در صدر اسلام، تمامی اموری که در مسائل اجتماعی به جهان اسلام و مسلمین مربوط می شد، در مسجد صورت می گرفت (بلخاری، ۱۳۸۳) به طور کلی "نقش مسجد در اسلام بسیار متمایز از معابد ادیان دیگر بوده و به عنوان پایگاهی که کارکردهای متنوعی داشته مورد توجه قرار گرفته است." (جوان آراسته، ۱۳۸۹) برخی از کارکردهای مهم مسجد در طول تاریخ را می توان به موارد زیر اشاره نمود. ۱. کارکرد عبادی - معنوی ۲- کارکرد اجتماعی - سیاسی : ۳- کارکرد تعلیمی و تربیتی . به غیر از کارکردهای ذکر شده، مساجد کارکردهای دیگری نیز به عهده داشته اند که پژوهش گران با بررسی های خود آن ها را ذکر کرده اند به عنوان مثال (مهدوی نژاد، مشایخی، ۱۳۸۹) با تحلیل مسجد پیامبر(ص) و بررسی ادبیات و پیشینه کارکردهای دیگری را برای مسجد برشمرده اند: پایگاه عبودیت، بندگی و وارستگی، انجام مراسم آیینی، انجام فعالیت های هنری، برگزاری جشن ها و مناسبت های عمومی، کانون های فرهنگی و اجتماعی، مشورت و قضاوت، دفاع و بسیج عمومی، ارائه خدمات عمومی. همچنین " ... بنابراین مسجد، هم مدرسه است، هم دانشگاه، هم مرکز تفکر و تأمل، هم مرکز تصفیه روح، هم مرکز خلوص و مرکز اتصال بنده به خداست. " (امام خامنه ای، ۱۳۷۵/۱۰/۱۹)

نتیجه گیری

برای رسیدن به تمدن نوین اسلامی الزامات زیادی ضرورت دارد . این الزامات در دوجنبه نرم افزاری و سخت افزاری ضروری است ضمن این که در هر جنبه بعد باید فعالیت های متعدد در سه بعد دانش ، نگرش و توانش ضرورت گیرد. شئون اساسی انسان در زندگی در سه جلوه ی جهان دانی (بینش)، جهان داری (دانش) و جهان آرایی (توانش) نمایان می شود . بنابراین اگر ما بخواهیم به تمدن نوین مبتنی بر آموزه های دینی اسلام برسیم گام اول این است که یک بینش و شناختی به جامعه بدهیم نسبت به این که چه چیزهایی می تواند معرف یک سبک زندگی اسلامی باشد. صرفاً شناخت و دادن آگاهی نمی تواند کفایت کند چرا که داشتن آگاهی، گام اول است و گام دومی که ما را به تحقق تمدن نوین نزدیک می کند این است مواردی که در شناخت مؤثر بوده و مدل زندگی اسلامی را تشکیل می دهد، نسبت به آن در جامعه ایجاد گرایش و تمایل هم بکنیم. این ایجاد گرایش و تمایل، آن چیزی است که در واقع جامعه نسبت به آن رفتارها حس ارزشمندی باید داشته باشد. بینش و گرایش ها وابسته به یک دیگرند، بینش را می توان مقدمه ای بر گرایش دانست. تا شناخت نباشد گرایش ایجاد نمی شود و شناخت و گرایش و احساس ارزشمندی، زمانی که با هم جمع شوند نمود رفتاری پیدا می کنند.

از طرف دیگر نتایج تحقیق حاضر هم نشان می دهد اگر قرار است تمدن نوین اسلامی صورت گیرد این فعالیت ها باید در هر دو جنبه نرم افزاری و سخت افزاری صورت گیرد و یکی را نباید فدا دیگری کرد و تحقق یکی از دو جنبه برای تحقق کافی نیست بلکه هر دو باید در کنار هم تحقق یابند . ضمن این که این نکته را باید مد نظر داشت که بعد نرم افزاری به خاطر جنبه اساسی تری که دارد نمود بیشتری در زندگی فردی و اجتماعی دارد ، بُعدی که به سبک زندگی شهره است و مجموعه رفتارها،

کنشها و علایق ما را شکل می دهد. نکته دیگر لحاظ دیدگاه سیستمی و نظام گرا در تحقق تمدن نوین اسلامی است. مدل سازی الگوی تمدن سازی اسلامی مبتنی بر نگرش های سیستمی و فرآیندی است که نقشه مفهومی آن در قالب نمودار زیر ارائه شده است.

تلاش ها در این زمینه باید هر سه بعد دانش نگرش و ارزش را شامل شود. تازمانی که فرد و نهایتا افراد جامعه دانش و آگاهی لازم را در مورد تمدن نوین اسلامی پیدا نکنند و در ادامه آن نگرش مثبت به ضرورت ایجاد و تکوین تمدن اسلامی را در نیابند و در عرصه عمل هم موفق به پیاده سازی آن نشوند زنجیره تحقق تمدن نوین اسلامی ابتر می ماند. تمدن سازی امری پیچیده است و متغیرهای زیادی در آن دخیل است. همانطور که مقاله حاضر نیز مبین این امر است. قطعاً تمدن بر پایه یک پشتوانه نظری

است ولی خود تمدن از جنس فعل است. حصول هیچ تمدنی، دفعی نیست. مسلم است که تمدن‌سازی در یک فرآیند تاریخی شکل می‌گیرد و نباید انتظار داشت که یک‌باره همه‌لوازم آن احصاء گردد. برای همراهی جامعه‌ی جهانی و اقبال کشورهای همسو به تأسیس جامعه‌ی تمدنی اسلام باید مدلی کارآمد در مقیاس کوچک و در اندازه‌ی یک کشور اسلامی به وجود آید. این الگو می‌تواند دیگر دولت‌ها را به پذیرش ساختار حکومتی مورد نظر ترغیب کند و حتی افکار عمومی جهان را به سمت وادارسازی دولتمردان خود برای بازخوانی چنین مدلی در کشور متبوع تشویق نماید. از مهم‌ترین الزامات مهندسی تمدن اسلامی مفهوم‌سازی در این افق است.

پیشنهادها

- ۱- تدوین نقشه جامع مهندسی تمدن اسلامی: همانطور که از وسعت متغیرهای دخیل در شکل‌گیری تمدن اسلامی مشخص است تدوین نقشه جامع مهندسی تمدن اسلامی یک ضرورت است که مقاله حاضر تلاشی در این زمینه بوده است.
- ۲- تبیین نظری و کارآمد چارچوب‌ها، اهداف و الگوهای ناظر به تحقق تمدن اسلامی: از مهم‌ترین الزامات مهندسی تمدن اسلامی مفهوم‌سازی در این افق است. به عبارت دیگر، اولین و مهم‌ترین رسالت نخبگان فرهنگی انقلاب اسلامی و مراکز علمی و پژوهشی، تبیین نظری و کارآمد چارچوب‌ها، اهداف و الگوهای ناظر به تحقق تمدن اسلامی است تا بر اساس آن، جریان دین در تمام عرصه‌ها و سطوح حیات اجتماعی و تمدنی صورت گیرد. به دیگر سخن، سرپرستی، هدایت و تکامل نظام اسلامی تا رسیدن به تمدن اسلامی می‌بایست در چارچوب مبانی، آموزه‌ها و اهداف دین صورت گیرد.
- ۳- ظرفیت‌سازی و پرورش نیروهای کارآمد متناسب با رسالت انقلاب اسلامی در تحقق تمدن اسلامی: از دیگر الزامات تحقق تمدن اسلامی، ظرفیت‌سازی و پرورش نیروهای کارآمد متناسب با رسالت انقلاب اسلامی در تحقق تمدن اسلامی است، البته با توجه به پیچیدگی‌های امر اداره و حکومت‌داری در دنیای امروز و با توجه به وابسته شدن ابعاد مختلف توسعه و پیشرفت، نوع حضور و سطح حضور نیروهای انقلابی و نخبه در مسئله تحقق تمدن اسلامی و اداره نظام اسلامی، هم از لحاظ کمی و هم از لحاظ کیفی، بسیار متنوع می‌تواند باشد. از یک منظر، این حضور می‌تواند هم در قالب مدیریت و هم مشارکت و مشاورت رخ دهد.
- ۴- نقش نرم‌افزاری و سخت‌افزاری و رسالت دانشگاهیان و متفکران دینی: برای تحقق آرمان تمدن اسلامی، رسالت سنگینی را بر دوش دانشگاهیان و متفکران دینی است تا برای رسیدن به تمدن نوین اسلامی به نرم‌افزارها و سخت‌افزارهای تمدن اسلامی را طراحی نمایند.
- ۵- تهیه سند الگوی بهینه سازی دربخش‌های مختلف: با توجه به نقش اساسی الگوی مطلوب در عرصه‌های مختلف تمدن نوین، پیشنهاد می‌شود تمامی دستگاه‌های دولتی در حوزه صنعت، خدمات، انرژی و کشاورزی ضمن بررسی و تعیین مصادیق و عناوین اسراف و بی‌انضباطی مصرفی در حوزه برنامه‌ریزی، خدماتی یا اجرایی متبوع می‌توانند این الگوها را تهیه نمایند. به عنوان مثال تهیه سند الگوی بهینه سازی پخش و مصرف در حوزه انرژی (سوخت) توسط وزارت نفت می‌باشد. تهیه سند الگوی بهینه سازی تولید، توزیع مصرف در حوزه تغذیه و غذا (خصوصاً اقلام اساسی مثل نان) بر توسط وزارت جهاد کشاورزی با

همکاری وزارت بهداشت. تهیه سند الگوی بهینه‌سازی سفر و رفت و آمد شهروندان (ترافیک) (حوزه حمل و نقل) توسط وزارت راه و ترابری. تهیه سند الگوی بهینه‌سازی مصرف در حوزه دارو و درمان توسط وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی. تهیه سند الگوی بهینه‌سازی مصرف در حوزه پوشاک و پوشش توسط وزارت بازرگانی

۶- توجه به گرایش و ارزشها در کنار افزایش آگاهی و شناخت (دانش) در مسیر تحقق تمدن نوین اسلامی علاوه بردانش و شناخت، نسبت به آن گرایش هم باید شکل گیرد. در تغییر سبک زندگی در راستای تحقق تمدن نوین باید به جامعه هم بینش داد و آگاهی و شناخت را تغییر داد و هم باید گرایش و تمایل به ایجاد چنین سبکی را در جامعه ایجاد کرد یکی از مشکلاتی که ما در جامعه گرفتار آن هستیم این است که اگر هم درست کار کنیم و اقدامی فرهنگی انجام دهیم، عموماً بر روی بُعد شناختی جامعه کار می‌کنیم در حالی که گرایش‌ها و آنچه که انسان‌ها ارزش می‌پندارند به یک سمت دیگر است.

منابع

۱. زلفی گل، محمدعلی؛ قدسی، علی محمد؛ شیری، مرتضی؛ کیانی بختیاری، ابوالفضل؛ (۱۳۸۷) نوآوری فرهنگی و فرهنگ نوآوری، مجله مهندسی فرهنگی «مرداد و شهریور ۱۳۸۷ - شماره ۱۹ و ۲۰
۲. بیانات مقام معظم رهبری (۱۳۹۱) در دیدار جوانان استان خراسان شمالی، ۱۳۹۱/۷/۲۴
۳. مهدوی نژاد، محمد جواد. مشایخی، محمد. بایسته های طراحی مسجد بر مبنای کارکردهای فرهنگی - اجتماعی. آرمانشهر، شماره ۵، صص ۶۵-۷۸
۴. افتخاری و همکاران (۱۳۸۹) قدرت نرم، فرهنگ و امنیت، دانشگاه امام صادق (ع)، ج ۴
۵. لاریجانی، محمد جواد (۱۳۷۰) تمدن نوین بر اساس عقلانیت اسلامی، نشریه مجلس و پژوهش، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، ۱۳۷۰
۶. عزیزی، عباس (۱۳۷۶)، فضایل و آثار مسجد در آئینه قرآن و حدیث، قم: انتشارات نبوغ
۷. موثقی، احمد (۱۳۷۷)، جنبشهای اسلامی معاصر، تهران: سمت،
۸. بیانات مقام معظم رهبری (۱۳۷۹)، بیانات در جمع زائران و مجاوران حرم مطهر امام رضا (ع) (۱۳۷۹/۱/۶) و در جمع اساتید، فضلا و طلاب حوزه علمیه قم در مدرسه فیضیه، ۱۳۷۹/۷/۱۴
۹. موسوی لاری، مجتبی (۱۳۸۰) اسلام و سیمای تمدن غرب، قم، جامعه مدرسین حوزه علمیه
۱۰. بلخاری، حسن (۱۳۸۳). فیزیک معنا. (یاسر هدایتی، مصاحبه کننده). روزنامه همشهری، شماره ۳۴۷۴، یکشنبه اول مرداد ۱۳۸۳.
۱۱. ذاکر صالحی، غ. (۱۳۸۴) دانشگاه ایرانی، تهران: انتشارات کویر
۱۲. چگینی، حسن (۱۳۸۴) نظام مدیریت استراتژیک دفاعی، جلد اول، تهران، سازمان عقیدتی و سیاسی ارتش جمهوری اسلامی ایران،
۱۳. خلیلی، رضا (۱۳۸۴) «تحول تاریخی-گفتمانی مفهوم امنیت»، در مجموعه مقالات استراتژی امنیت ملی در جمهوری اسلامی ایران، تهران، پژوهشکده مطالعات راهبردی..
۱۴. شریفیان، فریدون، احمد رضا نصر، و لطفعلی عابدی " (1384). تبیین نشانگرهای تدریس اثر بخش در دانشگاه ها و موسسات آموزش عالی و میان تحقق آن در دانشگاه اصفهان " فصلنامه پژوهش و برنامه ریزی در آموزش عالی، سال 11، ش 4
۱۵. جوان آراسته، حسین (۱۳۸۶)، کارکرد مسجد در حمومت نبوی، حکومت اسلامی، بهار ۱۳۸۶، شماره ۴۳

۱۶. سید احمد، رفعت و الشبوکی عمرو (۱۳۸۷) آینده جنبش‌های اسلامی پس از ۱۱ سپتامبر. میثم شیروانی، دانشگاه امام صادق (ع)
۱۷. خرمشاد محمدباقر، آدمی علی (۱۳۸۸) انقلاب اسلامی، انقلاب تمدن‌ساز: دانشگاه ایرانی، دانشگاه تمدن‌ساز فصلنامه تحقیقات فرهنگی، دوره دوم، شماره ۶، تابستان ۱۳۸۸، صص ۱۶۱-۱۸
۱۸. فرامرز قراملکی، احد. (1388) درآمدی بر اخلاق حرفه‌ای چاپ دوم، تهران: انتشارات سرآمد.
۱۹. براتلو فاطمه و صنایع، محمد (۱۳۸۸). درآمدی بر سرمایه اجتماعی بر پایه عقلانیت دینی مجله: نامه پژوهش فرهنگی «تابستان ۱۳۸۸ - شماره ۳۸
۲۰. حاجی صادقی، عبدالله: (1388) اصول الگوی مصرف اسلامی، قم، انتشارات زمزم هدایت.
۲۱. صالحی، عباس. (۱۳۸۹) «مطالعه زمینه‌های پیدایش و استمرار اسلام‌هراسی در غرب با تأکید بر مسئله تروریسم». پایان‌نامه دکتری، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد مرکزی
۲۲. ملکی جواد املی، عبدالله (۱۳۸۹) تفسیر موضوعی قرآن کریم ج ۱ «قرآن در قرآن»، چاپ نهم، قم، اسراء، ۱۳۸۹
۲۳. عزیزیان، مهدی: (1390) جهاد اقتصادی؛ الزامات، عوامل و موانع، قم، انتشارات زمزم هدایت.
۲۴. بیانات مقام معظم رهبری (۱۳۹۱) در دیدار مردم قم به مناسبت سالروز ۱۹ دی، و در دیدار جوانان استان خراسان شمالی، ۱۳۹۱/۷/۲۴
۲۵. میرباقری، سید محمد مهدی (۱۳۹۱)، نوآوری و تمدن‌سازی اسلامی، وبلاگ شخصی
۲۶. ملکی حسن، ملکی یاسر (۱۳۹۲). اخلاق، معنویت، عقلانیت و تمدن نوین اسلامی. مطالعات معرفتی در دانشگاه اسلامی، دوره: ۱۷ - شماره: ۴
۲۷. طوقانی، ابوذر (۱۳۹۲) عوامل و زمینه‌های شکوفایی تمدن نوین اسلامی، بی‌نا
۲۸. جواد قربی سید محمد (۱۳۹۲) بایسته‌های فرهنگی پیشرفت؛ بررسی الزامات فرهنگی در الگوی اسلامی- ایرانی پیشرفت، مقالات دومین کنفرانس اسلامی ایرانی پیشرفت، اردیبهشت ۱۳۹۲
۲۹. پسندیده، عباس (۱۳۹۳) اتحاد و نظریه اقتدار در فلسفه سیاسی اسلام (از منظر آیات قرآن) برگرفته از سایت <http://nokateqoran.ir>
۳۰. فرمینی فراهانی، محسن اشرفی، فاطمه (۱۳۹۳) اصول اخلاق حرفه‌ای در نهج البلاغه، پژوهشنامه علوی، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی سال پنجم، شماره اول، بهار و تابستان
۳۱. مطهری مرتضی (۱۳۸۹) مجموعه آثار ۲۲، چاپ ششم، تهران، صدرا
32. Morris L, Wood G. (2011) A model of organizational ethics education. journal of European Business Review. 2011; 23(3):274-86.